

MAGYARORSZÁGI
VONATKOZÁSÚ ŐSNYOMTATVÁNYOK (INCUNABULA)
A M. T. AKADÉMIA KÖNYVTÁRÁBAN.

Közlő: Hellebrant Árpád, akadémiai könyvtártszt.

(Folytatás.)

VII.

Augsburg 1488.

Joannes de Thurócz Chronica Hungarorum Augustae apud Erhardum Ratdolt in 4°.

A múlt számban ¹⁾ közlött példánytól eltérő kiadás. Elül hátul csonka. Elejéről 2 s végéről 17 levél hiányzik; hiányzanak tehát elejéről: Mátyás király és Beatrix címerei, továbbá szent László királynak küzdelmét a leányrabló kun vitézzel ábrázoló fametszetek és Féger Theobáld budai polgár ajánló levele Mátyás királyhoz, végéről pedig Rogeriusnak a tatárjárásról szóló munkája. A csonka példány tehát mindössze 152 számozatlan levélből áll.

Kezdődik a 3a számozatlan levéllel, Thuróczy János mesternek Drágfy Tamás cancellárhoz intézett előszavával.

Más példányokban mindjárt a címzés elején Mátyás király címei között eltérés van. Míg az előbbi és ezen példányban Mátyás király csak Magyar- és Csehország királyának neveztetik, más példányokban a »bohémie etc. regis« után következik még *Austrieque ducis etc.*, a mi ezen és előbbi példányban nincsen.

Az előszó után a szöveg szakadatlanul minden változás nélkül foly éppen úgy, mint az előbbi példányban egész az utolsó (különben 154-ik számozatlan) levélig kizárólag, hol eleinte a szók

---

¹⁾ »Magyar Könyvszemle« 1880. évf. II. füzet.

technikai beosztásában a sorokban, később a szövegben kezdődik az igazi eltérés. Így például az előbbi példányban a 154^a levélen az első sor utolsó szavai: »in po,« ezen példányban: »in«, a második sorban abban az utolsó szó: »expete« ebben: »quam bel,« a 3-dik sorban abban: »eciam,« ebben az utolsó szó: »hanc,« és így tovább egész a 13-ik, illetőleg 15-ik sorig, hol ugyanazon szöveg mind a két példányban különböző technikai beosztással kétféleképen van nyomva. Eddig az eltérés csak a szók technikai beosztására a sorokban szorítkozik, de magát a szöveget nem érinti. A tulajdonképeni szövegeltérés a jelen példányban a 15-ik, az előbbiben a 14-ik sorban kezdődik, hol alakjára, terjedelmére és tartalmára nézve egymástól lényegesen különbözik. Így például az előbbi példányban a tulajdonképeni Thuróczy krónika végződik a 154^a levélen »finis« szóval, a jelen példányban a 154^b levélen: »Finit chonica hungarorum sequitur ingressus tartarorum« colophonnal, hol egyszersmind a példánynak vége szakad. A tatárjárásról szóló rész tehát ezen példányban nincsen.

Könnyebb áttekintés végett párhuzamosan közöljük itten a két példány eltérő szövegét a mint következik:

Előbbi példány.

Thuróczy 1488-i augsburgi kiadása 154^a számozatlan levél 13-ik sor.

»Nec aliquando machumetes ille magnus, cuius framea pepercit nulli, vires regis huius campestrali certamine tentare ausus fuit. Cum et de sub castro Jaycza vt permissus est deque muldauia eiusdem ante gladium fugerit vehementer, expersque sui voti suam redierit in terram, victoriosum quidem hunc vt se-

Jelen példány.

Thuróczynak 1488-i augsburgi kiadása 154ª számozatlan levél 15. sor.

»Post hec delecti egregijsque militis conflata peroptima expeditione rationabili causa ducente dominia romanorum imperatoris Frederici in forti manu aggressus est. Ubi licet pluries decerratum (sic) sit, semper tamen dominus rex triumphi (!) gloria potitus omnes pene ciuitates ducatus austrie, in stiria quoque ac in carinthia multas tutrici viro armisque et opicus diuites ab murorum ambitu et turrium crebritate pulchras et forte, vi cepit; castra munitissima expugnauit, terramque et aquas earundem regionum sue subdidit dominationi. Inter quas et ciuitates illas celeberrimas famosasque wiennam scilicet et nouam meniorum amplitudine altitu-

cundum atilam reddidere fata. Domus tauernicalis et mensa regis huius tantis ornatibus et clenodiis tantis apparatus tantisue aureis et argenteis nitet vasis et poculis, vt nullus regum hungarie in his rebus tam gloriosus fuisse credatur. Huic rei testimonio est nobilis illa dieta, inter ipsum regem ac illustrem wladislaum regis polonie natum, in ciuitate olomucensi celebrata, Ubi idem dominus rex tantas rerum nouitates in gemmis et lapidibus preciosis, ac in auro et argento, vasis scilicet et poculis ceterisque mensarum ac domorum regalium ornamentis in multitudine admiranda et inuisa eiusdem ciuitatis in palatijs et plateis humano visui exhibuit intucendas, ut quondam persarum babilonieque rex asuerus in memorabili illo conuiuio suo sui regni principibus vix tantarum gloriam rex ostendisse cogitetur. Innumeram autem multitudinem ingeniorum, bombardarum, machinarum, ceterorumque tormentorum, quae ipse dominus rex in ruinam

dineque ceteris prestantiores, ciuium dignitate ac consilio preclaras rerum abundantia opulentas, situs amenitate et tam intrinsecis quam suburbanis delicijs insignes, nulla omnino hominum etate per quempiam regum vel imperatorum expugnatas vi cepit. Splendidoque suorum cum apparatu easdem ingressus. ciuibus earundem sibi reluctantibus post illarum captiorem ex innata sibi clementia et pietate in rebus et personis repercit. Unde et ciuitate wiennensi in eadem post sui captiorem in laudem eiusdem domini regis mathie hoc carmen metricum extitit editum.

Discite mortales nimium non fidere
muris,
Menia quid valeant capta wienna
docet.
Strenua quid possit virtus et dextera
regis
Exemplo monstrat clara wienna suo
O miranda nimis placidi clementia
regis.
Ledere non nouit: vincere cuncta solet

Prefulgida rege de hoc per orbem
fama volat: et ensis illius vicinis
regionibus terrori est.

Nec aliquando machumetes ille
magnus, cuius franea pepercit nulli,
vires regis huius campestrali certamine
tentare ausus fuit. Cum et de sub castro
Jaycza vt promissum est, deque muldavia
eiusdem ante gladium fugerit vehementer
expersque sui voti suam redierit in terram,
victoriosum quidem hunc hominem reddidere fata.
Quapropter in suorum gloriam facinorum
hi versus compositi fuere.

Sorte noua redijt hunorum maxima
quondam
Tempore que fuerat atile victoria
regis

Domus thauernicalis et mensa regis huius tantis ornatibus et clenodiis tantis apparatusve aureis et argenteis nitet vasis et poculis, vt nullus regum hungarie in his rebus tam gloriosus fuisse credatur. Huic rei testimonio est nobilis illa dieta, inter ipsum regem ac illustrem wladislaum regis polonie natum, in ciui-

hostilium munitio-
 rum in sua expeditione de-
 ferre solet, quis enarrare
 queat? Cum omnia simul vno
 et eodem in loco visa sint per
 neminem. Dici tamen, potest
 quod et in his rebus omnes
 xpianitatis regres (sic!) su-
 pergrediatur. Multa et varia
 de hoc rege narranda essent
 que sui pre magnitudine pre
 nouitateque rerum vinacitate
 sunt digna, sed cum suorum
 ingentium facinorum gloria
 singularem stilum et historiam,
 maioremque me praeter preco-
 nem expostulet: ea quae rege
 de eodem amplius scribentur,
 de temeritate quae me ad
 praemissa exaranda coegit ve-
 niam rogitans, meis auctori-
 bus linquo qui eadem stilo al-
 tiori digniorique prosequuntur
 omnia particulatim prout acta
 fuere.

Finis.«

tate Olomucensi celebrata. Ubi idem
 dominus rex tantas rerum nouitates
 in gemmis et lapidibus praeciosis: ac
 in auro et argento: vasis scilicet et
 poculis ceterisque mensarum ac do-
 morum regalium ornamentis in mul-
 titudine admiranda et inuisa eiusdem
 ciuitatis in palatijs et plateis hu-
 mano visui exhibuit intuendas, vt
 quondam persarum Babilonieque rex
 Asuerus in memorabili illo conuiuio
 suo sui regni principibus vix tanta-
 rum gloriam rerum ostendisse cogi-
 tetur. Innumeram autem multitudinem
 ingeniorum: bombardarum, machina-
 rum, ceterorumque tormentorum, que
 ipse dominus rex in ruinam hostilium
 munitio-
 rum in sua ex-
 peditione deferre solet, quis enarrare
 queat? Cum omnia semel vno et eodem
 in loco visa sint per neminem. Dici
 tamen potest quod et in his rebus
 omnes christianitatis reges supergre-
 diatur. Multa et varia de hoc rege
 narranda essent que sui pre magni-
 tudine pre nouitateque rerum viuaci-
 tate sunt digna; sed cum suorum in-
 gentium facinorum gloria singularem
 stilum et hystoriam maioremque me
 preter preconem expostulet, ea que
 rege de eodem amplius scribentur,
 de temeritate quae me ad praemissa
 exaranda coegit veniam rogitans, meis
 auctoribus linquo qui eadem stilo
 altiori digniorique prosequuntur om-
 nia particulatim prout acta fuere,
 scilicet et inimicias quae regem
 aduersus romanorum imperatorem con-
 citarunt plenius enarrantes.

Finit chronica hungarorum.
 Sequitur ingressus thartarorum.

Ezen két szöveg egybevetése után kétségtelen, hogy Thu-
 róczy krónikájának most s a »Könyvszemle« előbbi füzetében
 ismertetett másik példánya két különböző kiadást jelez.

Némely bibliographusok, a colophon szavaira támaszkodva,
 azt tartják, hogy ezen két kiadás Augsburgban 1488-ban Rat-
 doltnál juniusból készült, mások ellenben, kiknek nézeteit Toldy
 Ferencz foglalta össze ¹⁾ a két kiadás közti eltérésekből indul-

¹⁾ A Thuróczy-krónika kiadásairól az Új Magyar Múzeum 1850-51.
 folyam. CCCLXXXVI-CCCXCIII. II.

ván ki, így okoskodnak: Létezik egy hely, év és nyomda megnevezése nélküli Thuróczy-kiadás, melynek előszavában Mátyás király még nem nevezetetik ausztriai hercegnek s végén a Fridrikkel viselt háborúkról s Bécs bevételéről említés nincsen; valamint Rogeriusnak a tatárjárásról szóló függeléke sem foglaltatik benne. E kiadás, mivel nyomdai kiállítására nézve a Ratdolt-féle 1488-ki augsburgi Thuróczy kiadással mindenben megegyez, nem lehet más mint velencei, s mert Ratdolt 1485-ig, mások szerint 1487-ig Velenczében működött, valószínűleg 1485 körül készült. E kiadás nyomtatott izei meg voltak Ratdoltnak, mikor Velenczéből Augsburgba költözött, hol 1488-ban anélkül, hogy a szövegen valamit változtatott volna, egyszerűen hozzájok nyomatta Rogerius függelékét és a colophont, s így lett belőlük az egyik 1488-ki augsburgi kiadás, mely nem más, mint az év nélküli velencei, az augsburgi Rogerius-féle függelékkel.¹⁾ A másik 1488-ki augsburgi bővített kiadás pedig — hogy Toldy szavaival éljünk — »úgy keletkezett, hogy megtartatván az első (hely és év nélküli velencei) kiadás **b-t** izei, csak az **a** és **v** ivenk nyomattak újra, ugyanazon nyomdai készülékekkel és Rogerral együtt, s ime így és csak így létesült az ágostai kiadás, mely e szerint nem egyéb mint a velencei elül, s hátul változtatott és bővített, nem pedig egészen új kiadás.« — A bővítés, mint már említettük, abban áll: hogy a példány 3-ik levelén Mátyás király czímei között előfordul az ausztriai hercegi cím is (*Austriaeque ducis etc.*) s a 154a—b levelén le vannak írva Mátyás viselt háborui Fridrikkel, Bécs városának bevétele, s a colophonban a krónika végén indikáltatik a tatárjárásról szóló történet ezen szavakkal: »*Finit Chronica Ungarorum. Sequitur Ingressus Tartarorum.*« Mindezek a velenceinek nevezett kiadásból hiányzanak; és pedig azért, mert annak megjelenése még 1485-re esvén, a legújabb eseményeket, milyen Bécs városának Mátyás általi elfoglalása, az ausztriai hercegi cím felvétele stb. magában nem foglalhatja. Hasonlóképen nem lehet indikálva benne Rogeriusnak a tatárjárásról szóló munkája sem, mert ez csak az ágostai kiadásban járult hozzá.

¹⁾ Ilyen a »M. Könyvszemle« utolsó füzetében ismertetett Thuróczy.

A mi csonka példányunk tehát elejétől kezdve egész a 153-ik levélig bezárólag, szövegre és typusra nézve, nem más, mint az úgynevezett velencei kiadás, s csak a 154-ik számozatlan levél, hol az említett szövegeltérések vannak, való az 1488-ki augsburgi kiadásból.

Ezekben foglalhatók össze a bibliographusok s különösen Toldy Ferencz nézetei, Thuróczy János krónikájának 1488-ki augsburgi kiadásáról. Részemről megjegyzem, hogy a kérdés még most sincs egészen tisztába hozva; s nem is remélhető mindaddig, míg a szövegkritika alapján a különböző könyvtárakban létező Thuróczy-codexek a nyomtatott kiadásokkal összehasonlíttatni nem fognak, s különösen míg a velencei év nélküli kiadás viszonya az augsburgihoz positiv adatok és szélesebb könyvtári kutatások alapján egész biztonsággal megállapítva nem lesz. Óhajtjuk, hogy e combinativ műveletet magyar tudós végezze, s véglegesen megoldja a Thuróczy-krónikájának kérdését. Így lesz elkerülhető azon anomalia: hogy egy magyarországi krónika bibliographiai ismertetésénél mi a külföldi tudósok véleményére s nem azok a mienkre hivatkoznak.

Végre a fönt leirt csonka példányra visszatérve megjegyzem, hogy barna félbőr kötése a mult századból való, s a M. T. Akadémia könyvtárába a Jancsó-féle gyűjteményből jutott.

VIII.

Brünn 1488.

Johannes de Thwrocław Chronica Hungarorum,
Brünn in folio.

Thuróczy krónikájának brünni kiadása, mely az augsburgival egy esztendőben ugyan, de három hónappal előbb a nyomdász megnevezése nélkül jelent meg. Áll pedig 167 ivrétű egyhasábos levélből a szöveg közé nyomott 41 fametszetű ábrával. A betűk jelleme góth; a nyomás az augsburginál díszesebb s laponkint 36 sort mutat fél. Initialék, lapszámolás és custosok hiányzanak a szövegből. Csak a terniok vannak a_2 – x_4 signaturával ellátva.

Az 1^b levelet egy fametszet foglalja el. Maga a krónika a 2^a levélen a következő felirattal kezdődik: »Ad egregium do-

minum Thomam de drag personalis praesen | tie serenissimi principis domini Mathie : hungarie : bohe | mie etc. regis Austrie- que ducis cancellarium prefacio magistri Johannis de Thwroc : in primum librum chronica hungarorum foeliciter incipit.« Ezután az előszó és a szöveg következik, mely tartalmára nézve, megegyez az augsburgi kiadással.

Végződik a 267^a levélen a következő colophonnal :

»Illustrissimorum hungarie regum chronica In inclita terre Morauie ciuitate Brunensi lucubratis- sime impressa finit felicius. Anno salutis. M.CCCC.lxxxviii. die. xx. Martij.« ¹⁾

A könyvet a M. Tud. Akadémia könyvtára a Teleki-féle gyűjteményből birja. Kötése újabbkori félborjúból.

Hogy mily helyet foglal el a brünni kiadás a velencei és az augsburgi közt, erre nézve Toldy a következőket mondja : »A velencei kiadás pár év alatt nem ritkult még meg ; de akadt valamely tudós barátja a m. történeteknek, ki Rogerius codexét birván, azon gondolatra jött, Thuróczi utánnyomatni, de érdekét a legujabb történetek beleiktatásával és Roger hozzáadásával nevelni. Ha Thuróczi volt volna e brünni kiadás eszközlője, ő, valamint küküllei Jánost és Monachis Lőrinczet, úgy Rogért is annál bizonyosabban bele iktatta volna krónikájába . . . . Továbbá, ha Thuróczi folyt volna be a brünni kiadásba, aligha ő azon 20—30 sorral beelégedett volna, melylyel utánnyomatója Mátyás történeteit bővítette. Kijöven ekképen Thuróczi és kiadója Feger hírók nélkül a brünni kiadás márczius 20-án 1488-ban, Feger féltvén példányait, . . . úgy adta rögtön vissza a kölcsönt, hogy az a ivet s a v ivjegyü két véglevelet a brünninek pót-

¹⁾ Mait I. p. 501. Seemiller. III. p. 112. 30. Pray. Ind. rar. libr. II. p. 403. Panzer. I. p. 263. 2. megjegyzi, hogy »editio originalis« Ebert. I. p. 321. Panzert követi s hozzáteszi : »Erste höchst seltene Ausgabe« S alább azt mondja : »Eine Ausgabe von 1483. i. stein Unding.« Hain II. 2. p. 414. 15517. hibásan említ 142. levelet ; s ama megjegyzése, hogy : »F. decem insign in circulo« helytelen, mert ez az augsburgi kiadásnál van meg, itt pedig, úgy látszik, »a magyarok bejövetelet ábrázoló kép van.« Grässe. VI. p. 155. Brunet. V. p. 582. Magyar. Könyvszemle 1877. p. 307.

lékaival újra — s mind ezekhez Rogért is hozzá nyomatta; s el is készült e verlegeri operatio még azon évi junius közepén, mint 1488-ki colophonja bizonyítja.«

Eddig Toldy. Véleményét registráljuk minden csonkítás nélkül, ismételjük azonban ezen kiadásról is azt, a mit Thuróczy-nak velencei és augsburgi kiadásánál föllebb mondtunk.

(Folytatása következik.)

JELENTÉS A BUDAPESTI EGYETEMI KÖNYVTÁR ÁLLAPOTÁRÓL 1879-ben.

Szilágyi Sándortól.

*Nagyméltóságú Vallás- és Közoktatásügyi Miniszter Ur,
Kegyelmes Uram!*

A budapesti m. kir. egyetemi könyvtár 1879-ik évi gyarapodásáról s forgalmáról, valamint a rendezési munkálat folytatásáról van szerencsém jelentésemet hódoló tisztelettel Nagyméltóságod elé terjeszteni.

A könyvtár ez évben vásárlás és adományozás által 1842 munkával s 714 apróbb nyomtatvánnyal szaporodott. A folytatások, folyóiratok s a különböző irodalmak újabb termékei leg-alább részben, a rendes 5000 frtos évi dotatióból szerezettek meg. Minthogy azonban a tudományos kutatások évről évre nagyobb arányokat öltenek, az évi dotationak elől említett két tétele s az irodai és könyvkötői számlák kifizetése után fennmaradt összeg még a legnevezetesebb munkák megszerzésére sem levén elegendő: a 7000 frtnyi átalánynak egy része is az illető karok által erre fordítatott. A bölcsészeti kar a díjalapból több becses munkával gazdagította a könyvtárt. A rendkívüli átalánynak fennmaradt része a könyvtár régibb és gyakran igen érezhető hiányainak pótlására vétetett igénybe. Mindamellett, bár a négy évre megszavazott átalány jelentékeny összeget tesz is ki, még a legérezhetőbb hiányok sincsenek mind pótolva. Ré-